

Strategije obrambe domnevnih storilcev*

Darko Maver**

Izjave domnevnih storilcev, njihovo informacijsko vsebino, obliko, glavne strateške in taktične usmeritve zagovora ter operativno in dokazno vrednost izjav je mogoče klasificirati in analizirati na različne načine. Kljub temu pa sistematične razčlenitve osebnih virov informacij, še posebej informacij, ki jih posreduje domnevni storilec, pri nas doslej nismo opravili.¹

Vprašanja smo se lotili z več zornih kotov. Predvsem nas je zanimalo, ali je v zvezi z zagovorom domnevnih storilcev mogoče govoriti o neki strategiji obrambe, ki jo domnevni storilec uporablja v predkazenskem in kazenskem postopku, ter za kakšno vrsto strategije in taktike pri tem gre. Želeli smo tudi razčleniti tipične verzije obrambe, zlasti glede na različne preiskovalne situacije in njihov pomen v posameznih fazah postopka. Vse to smo storili z namenom, da bi spoznali načine zagovora domnevnih storilcev, njihovo vlogo in pomen za dokazni postopek, motivacijo za izbor takšne ali drugačne taktike in pomanjkljivosti, ki nastanejo pri opravljanju razgovora in zaslišanja in bi jih bilo mogoče s poznavanjem in upoštevanjem pravočasno odpraviti.

1. Splošno o strategiji obrambe domnevnih storilcev

»V kriminalistični taktiki in sodni psihologiji je splošno sprejeto dejstvo, da obdolženci doživljajo ne le zaslišanje, marveč celotni kazenski postopek skozi prizmo obrambne dominante. Na to vpliva strah pred kaznijo, ki je skupna značilnost nedolžno osumljenega in krivega storilca.«²

Strah pred kaznijo oziroma strah pred odkritjem (ali pa strah pred nedolžno obsodbo) prav gotovo pomembno vpliva na obrambno naravnost zaslišanega. Osnovni cilj domnevnega storilca je zavrniti napad, ki mu grozi od organov za notranje zadeve, preiskovalnega sodnika ali razpravljajočega sodnika bodisi tako, da do-

* Članek je prirejen po raziskavi »Kriminalistični in pravni vidiki razgovora z domnevnim storilcem«, ki jo je opravil podpisani in financiral RSNZ SR Slovenije.

** Darko Maver, diplomirani pravnik, doktor pravnih znanosti, docent za kriminalistiko, Inštitut za kriminologijo, Trg osvoboditve 11, Ljubljana.

¹ Več o pojmu in opredelitvi osebnih virov operativnih in dokaznih informacij glej: Maver, D.: Domnevni storilec kot vir operativnih in dokaznih informacij. RKK, 1988, št. 3, s. 198—210.

² Vodinec, 1987, s. 61.

kazuje svojo nedolžnost (čeprav pravno tega ni dolžan storiti, kajti teža dokazovanja je na strani obtožbe) bodisi tako, da onemogoči dokazovanje, ki je naperjeno proti njemu.

Predvsem želi storilec ostati neodkrit, zato je njegova prva naloga preprečiti organom odkrivanja, da bi ga sploh dobili in ga obravnavali kot osumljenca. V okviru neformalnega zbiranja obvestil se bo torej trudil, da bo ravnal čim bolj naravno in nevsiljivo, da ne bo povzročal suma, da je prav on storilec kaznivega dejanja in s tem odvrnil nadaljnje poizvedovanje in zbiranje obvestil o njem, če pa bo vendarle osumljen, bo hotel izpodbiti obremenilna dejstva, razložiti morebitne indice v drugačni luči, dokazati nedolžnost s sklicevanjem na alibi ali pa vsaj otežiti zbiranje nadaljnjih dokazov. Njegov namen je prepričati organe, ki vodijo postopek, da je nedolžen, ali jim onemogočiti, da bi zbrali toliko dokazov, da bi bil sum zoper njega utemeljen. Njegova obramba je lahko aktivna, če dejavno nasprotuje zbiranju dejstev in dokazov (vpliva na priče, briše sledove, skriva materialne dokaze ipd.) oziroma sam aktivno išče in zbira dokaze v svojo korist, ali pa pasivna, če z nesodelovanjem, z molkom ipd. onemogoča preiskovalcem, da bi dobili od njega izjavo in druge stvarne dokaze. V predkazenskem postopku želi osumljeni torej predvsem ustaviti postopek že v tej fazi preiskovanja.

Če do obtožbe in sojenja kljub temu pride, je njegov namen doseči oprostitev, ali pa, če mu to ne uspe, omiliti obtožbo, iskati olajševalne okoliščine, s pravnimi sredstvi onemogočiti izrek ali izvršitev sodbe in podobno. Vodilna obrambna misel pri zaslišanju osumljenca ali obdolženca je značilna tako za storilca kot tudi za nedolžno osebo, ki želi na ta način dokazati, da ni kriva za očitano dejanje, saj se le redko zgodi, da bi nedolžni povsem neprizadeto čakal, da se bo izkazala njegova nedolžnost. Tako se tudi (hočeš nočeš) postavi v obrambni položaj in na različne načine pojasnjuje svojo nepletenost. Seveda se načini obrambe lahko prepletajo in dopolnjujejo v predkazenskem in kazenskem postopku glede na konkretno dokazno in preiskovalno situacijo. (Tako npr. osumljeni že v predkazenskem postopku skuša zmanjšati težo dejanja, našteva olajševalne okoliščine, vali odgovornost na žrtev ipd., ter nato v kazenskem postopku zanika dejanje, se sklicuje na alibi itd.) Gre torej le za temeljno različico obrambne

vodilne misli v zagovoru domnevnega storilca, ki pa ima lahko različne oblike.

Obrambno strategijo torej večinoma razvija tako pravi storilec kot tudi nedolžno osumljeni, vendar pa so marsikdaj določene značilnosti, po katerih je mogoče razločevati krivega od nedolžnega, hkrati ko so nekateri načini zagovora lahko enaki in samo na podlagi teh ni mogoče sklepati o krivdi ali nekrivdi zaslišane osebe. Tako meni tudi Roso, ki na temelju dobrega poznavanja prakse opisuje tipično vedenje storilca pri razgovoru s kriminalisti (npr. željo, da bi se izognil ali vsaj odložil razgovor s preiskovalci, ciničnost, pretirano priseganje na resničnost izjave, preračunan pristane na preverjanje izjav itd.), obnašanje nedolžnih oseb (aktivnost pri dokazovanju nedolžnosti, tudi vznemirjenost, počasnost pri odgovorih ipd.), pa tudi skupne značilnosti obnašanja storilcev in nedolžnih oseb, vendar pri tem že na začetku opozarja, da je »ocena ali vtis o tem, ali imamo pri informativnem razgovoru pred seboj storilca, ki laže ali nedolžno osebo, zelo zapleten«.³

Ker prihaja (kakršnakoli) obramba v poštev le tedaj, ko obstaja napad, je mogoče govoriti o obrambni dominantni pri zaslišanju le tedaj, ko so interesi obeh udeležencev postopka (zaslišane in zasliševalca) različni. Nekateri pisci sodijo, da je konflikt (spor) v kazenskem postopku nujen, saj interesi osumljenca in organov odkrivanja in pregona nikoli niso povsem istovetni, zato je nujna tudi obrambna usmerjenost zagovora. Takšnemu stališču se ne pridružujemo, čeprav se strinjamo, da je tako v večini kazenskih primerov. V skladu z našo koncepcijo preiskovalnih situacij⁴ namreč menimo, da so preiskovalne situacije lahko različne, od tega pa je odvisna tudi konkretna oblika zagovora domnevnega storilca. Praksa potrjuje domnevo, da so tudi primeri, ko se interesi storilca in organov odkrivanja in pregona skladajo, ko ni spora in tudi obrambne dominante v razgovoru. Spor se sicer lahko kasneje pojavi (tako s subjektivnega kot tudi objektivnega vidika), vendar gre tedaj že za novo, drugačno preiskovalno situacijo.

Z obrambno dominantno pri zaslišanju domnevnega storilca imamo torej opraviti pri večini kaznivih dejanj, ne pa pri vseh, kaže pa se v različnih oblikah in na različnih stopnjah

pač glede na konkretni preiskovalni položaj in glede na značilnosti zaslišane osebe in preiskovalca. Več bomo o tem spregovorili kasneje.

2. Pojem in vrste strategije obrambe

Na pojem »strategija« obrambe je pri nas prvi in doslej edini opozoril Vodinelič.⁵ Na splošno opredeljujejo »strategijo« kot postopke, način načrtovanja in vodenja velikih vojaških operacij, vojne itd. oziroma kot postopke in načine za doseg kakega cilja.⁶ Strategija obrambe domnevnega storilca je torej glavni način zagovora, temeljna smer in rdeča nit, ki ji sledi, da bi dosegel svoj cilj, to je čim bolj ugoden izid predkazenskega in kazenskega postopka. Osumljenčeva obramba je najbolj vidna prav pri zaslišanju, čeprav se lahko kaže tudi pri drugih dejanjih domnevnega storilca: pri uničevanju dokazov, skrivanju, molčanju, vplivanju na priče, ipd.

Strategija obrambe pomeni torej poglobitno usmeritev domnevnega storilca pri odgovoru na obtožbe, da je storil neko kaznivo dejanje. Ta je lahko pasivna ali aktivna: domnevni storilec se sploh ne brani, temveč prepušča obtožbi breme dokazovanja, ne odziva se vabilom na zaslihanje, noče pokazati skritih predmetov, ne odgovarja na vprašanja, ipd. ali pa na različne načine izpodbija navedbe, ki ga bremene, se izgovarja, predlaga nove dokaze, laže, zavaja organe pregona, inscenira lažni alibi ali kako drugače dejavno preprečuje organom odkrivanja, da bi prišli do obremenilnih dokazov.

Strategijo obrambe je treba razlikovati od taktike, ki jo zaslišani uporablja v okviru določene strategije. Odnos med njima je podoben odnosu med strategijo vojskovanja in taktiko izvajanja posameznih vojaških operacij. Tako lahko npr. domnevni storilec uporabi strategijo priznanja dejanja, s težnjo, da zmanjša njegov pomen in negativno vrednotenje, ter s tem doseže določene ugodnosti pri izreku kazenske sankcije, pri tem pa se sklicuje na olajševalne okoliščine, na krivdo žrtve, na hudo mladost, na vinjenost ipd. in s takšno taktiko vpliva na preiskovalce in sodnike. Lahko se odloči, da bo zanikal dejanje in skuša z različnimi lažmi, lažnim alibijem, molkom ali izmikanjem doseči svoj namen.

³ Roso, 1988, s. 114.

⁴ Maver, 1988, s. 64 in dalje.

⁵ Vodinelič, 1987, s. 63.

⁶ Slovar slovenskega jezika.

Pisci, ki so vendarle pisali o strategijah obrambe, razlikujejo več vrst strategij. Tako npr. J. Glaser loči priznanje, izjavljanje v lastno korist (če sodišče izjave sprejme, se položaj osumljenca izboljša) in izjave, ki nimajo posebnega pomena za obrambo.⁷ Dürkop deli strategije obrambe na dva skrajna pola: obdolženi priznava dejstva, ki ga bremenijo ali pa jih povsem zanika. Med obema skrajnostma je široko področje možnih kombinacij.⁸ Tako je npr. lahko priznanje popolno, delno modificirano, priznanje z jasno špekulacijo, da bo sodba milejša, zanikanje pa je lahko: golo zanikanje brez obrazložitve, zanikanje z razlogi, ki lahko dopuščajo posamezne elemente obtožbe, zanikanje s priznanjem dejanskega stanja, vendar z navajanjem okoliščin, ki opravičujejo dejanje (npr. silobran, skrajna sila), sklicevanje na alibi in dozirano zanikanje (stališča se pojavljajo kot odgovor na dokaze tekom postopka); lahko gre za molk (popoln molk, molk do zaključka dokaznega postopka itd.), za izmikanje, bojkot in podobno. Sykes in Matza sta pisala o nevtralizacijskih tehnikah, Scott in Lyman pa ločujeta t. i. excuses in justifications.⁹ V prvem primeru (excuses) se storilec sklicuje na različne okoliščine, ki dejanje racionalizirajo, pri strategiji obrambe »justifications«, pa dejanje v celoti priznava, vendar zmanjšuje njegovo težo in negativno vrednotenje.

Po našem mnenju bi lahko razlikovali naslednje temeljne strategije obrambe domnevnega storilca:

- a) popolno zanikanje dejanja, ki je lahko:
  - absolutno zanikanje, brez obrazložitve ali utemeljitve; domnevni storilec trdi, da dejanja ni storil, vendar ne navaja nobenih dejstev, ki bi to potrjevala;
  - delno utemeljeno zanikanje, pri katerem osumljeni navaja razloge in dokaze, ki v neki meri potrjujejo njegov zagovor, vendar ne v celoti;
  - utemeljeno zanikanje; domnevni storilec podaja trdne in tehtne dokaze, s katerimi dokazuje svojo nedolžnost ali izpodbija navedbe obtožbe;

b) sklicevanje na alibi (ki je v nekem smislu le posebna oblika utemeljenega ali delno utemeljenega zanikanja, odvisno od zanesljivosti

alibija, toda omenjamo jo posebej zaradi določenih posebnosti, ki jih bomo kasneje podrobneje opredelili), ki je lahko resničen ali lažen;

c) sklicevanje na elemente, ki izključujejo kazensko odgovornost (neprištevnost, silobran, skrajno silo, pravno ali dejansko zmoto, pristanežrtve ipd.);

d) delno zanikanje dejanja; domnevni storilec priznava nekatere elemente obtožbe, vendar ne vseh (priznava npr. prisotnost na kraju dejanja, toda zanika izvršitev, priznava nekatera od očitanih dejanj, druga pa zanika, zanika priznava dejanje, vendar ga vrednoti mileje, zanika izvršitev toda priznava napeljevanje ali pomoč itd.);

e) sklicevanje na izgubo spomina (obdolženi se sploh ne zagovarja, niti ne zanika niti ne prizna, marveč trdi, da se ničesar ne spominja);

f) molk, ki je lahko:

- popoln molk, ko zaslišani ne odgovarja na nobeno vprašanje in ves čas molči;
- delni molk, ko ne odgovarja le na posamezna vprašanja;
- molk v predkazenskem postopku, v preiskavi ali na glavni obravnavi (vseskozi ali le v posamezni fazi postopka);

g) izmikanje: nejasni odgovori, zaslišani odgovarja na drugo vprašanje kot mu je postavljeno, se vrti »kot mačka okoli vroče kaše« ipd., vendar pri tem ne laže;

h) priznanje, ki je lahko:

- popolno priznanje z navajanjem vseh podrobnosti dejanja, tudi takšnih, ki so znane le storilcu, ali takšnih, ki pomenijo novost tudi za preiskovalce, z navedbo motiva in vseh objektivnih ter subjektivnih elementov kaznivega dejanja;

— priznanje kaznivega dejanja, vendar ne v celoti (izpuščene so nekatere podrobnosti, motiv ali drugi subjektivni elementi, storilec ne navaja stvarnih dokazov, ki bi priznanje utrdili, ipd.), storilec namreč iz različnih razlogov ne želi povedati vseh dejstev, pove pa jih dovolj, da je jasno, da je zares storil dejanje;

— priznanje z različnimi oblikami racionalizacije, sklicevanje na olajševalne okoliščine, zmanjševanje pomena dejanja, sklicevanje na pravno ali dejansko zmoto opravičevanje, ipd.);

i) lažno priznanje, ki je lahko:

- zavestno lažno priznanje (z namenom ščititi drugega, zaradi zakrivanja hujšega dejanja, iz patoloških razlogov, zaradi psihološkega pri-

^{6a} Glaser, cit. po Vodinelic, 1987, s. 63.

⁷ Dürkop, cit. po Vodinelic, 1987, s.

⁸ Scott in Lyman, cit. po Vodinelic, 1987, s. 63.

⁹ Vodinelic, 1985, s. 176.

tiska ali drugih nepravilnosti v zvezi s postopkom), ali

— nezavestno lažno priznanje (zaslišani je v zmoti in prizna dejanje, ker napačno meni, da je dejanje storil, čeprav to ni res).

Izbor strategije obrambe je odvisen od več dejavnikov: vrste kaznivega dejanja, dokazne in preiskovalne situacije (zlasti v zvezi z zaslišanjem), tipologije storilca (poklicni storilec, povratnik, storilec iz navade, priložnostni storilec) in njegovih osebnostnih in psiholoških značilnosti (inteligence, značaja, temperamenta), nasvetov odvjetnika ali drugih oseb in podobno. Ker gre v večini primerov za obrambno strategijo, je seveda glavni namen storilca doseči čim ugodnejši razplet zadeve, zato izbira strategijo glede na to, kakšne možnosti za uspeh mu nudi. Ker se njegov položaj med postopkom spreminja, se lahko spreminja tudi strategija obrambe. Te torej ni mogoče pojmovati kot nekaj statičnega, nespremenljivega, temveč kot dinamičen koncept izbire najustreznejše obrambe glede na preiskovalno situacijo. Praktične izkušnje in tudi pregled spisov kažejo, da so strategije, ki so enotne od samega začetka postopka do njegovega konca, izjemen pojav, in da daleč prevladuje spreminjanje izjav in strategije, bodisi v celoti, bodisi deloma.

3. Tipične verzije obrambe

Čeprav ima domnevni storilec veliko možnosti za izbiro ustrezne obrambe in je dosti odvisno tudi od njegove iznajdljivosti in sposobnosti, se vendarle navezujejo na posamezne vrste kaznivih dejanj in tipe storilcev določeni tipi obrambnih strategij, ki bi jim lahko rekli **tipične verzije obrambe**.

Ob relativno skromni domači literaturi o verzijah (z izjemo V. Vodinečiča) je razumljivo, da tudi o tipičnih verzijah ni dosti napisanega. Pravzaprav nihče pri nas pa še ni pisal o tipičnih verzijah obrambe in njihovem pomenu za preiskovanje kaznivih dejanj.

Verzijo opredeljuje Vodinečič kot »eno od več predpostavk, ki na nivoju verjetnosti razlaga nastanek, lastnosti, medsebojne zveze in odnose ter vsebino in pomen posameznih okoliščin kaznivega dejanja ali dejanja v celoti, s ciljem ugotoviti objektivno resnico«. ¹⁰ Verzije so torej

miselne predpostavke o posameznih dejstvih v zvezi s kaznivim dejanjem in storilcem.¹¹

Tipične verzije so posebna vrsta verzij, ki jih je mogoče postaviti pri vsakem kaznivem dejanju in nastanejo s splošenjem določenega števila praktičnih primerov iste vrste. Tako je npr. pri najdbi trupla mogoče postaviti naslednje tipične verzije: umor, samomor, nezgoda in naravna smrt, ki v splošnem izčrpavajo možne razlage smrtnega primera. Tipične verzije vsebujejo neko zanesljivo znanje o celotni vrsti določenih kaznivih dejanj.¹² R. S. Belkin jih opredeljuje kot verjetnostno razlago celotnega primera (ali posameznih dejstev), ki jo operativni delavec ali preiskovalni sodnik sestavlja ob minimalnih informacijah, in sicer takšno razlago, ki je s stališča prakse in kazenskopravne znanosti najbolj značilna. Te verzije so pomembne za izbiro smeri operativne ali preiskovalne dejavnosti.¹³

Tipične verzije obrambe so torej tisti načini zagovora storilcev, ki jih najpogosteje uporabljajo pri določenih vrstah kaznivih dejanj, ali pa jih uporabljajo pri različnih vrstah kaznivih dejanj storilci istega tipa. Mogoče je npr. govoriti o tipičnih verzijah obrambe poklicnih storilcev iz navade, priložnostnih storilcev, narkomanov, alkoholikov in podobno, ali pa o tipičnih verzijah zagovora pri umorih, posilstvih, vlomih, ropih in drugih kaznivih dejanjih.

Več so o tipičnih verzijah obrambe pisali sovjetski kriminalisti, ki so izhajali iz obsežnih empiričnih raziskav. Tako npr. V. S. Burdanova piše o tipičnih verzijah obrambe in načinih njihovega preverjanja pri kaznivih dejanjih umorov ali težkih telesnih poškodbah. Pomen proučevanja tipičnih verzij obrambe vidi Burdanova predvsem v praktični izkušnji, da verzije obrambe niso vedno očitvidne preiskovalcem in je njihovo vključevanje v načrt preiskovanja povezano z zaprekami psihološkega značaja.¹⁴ Pri umorih navaja avtorica naslednje tipične verzije obrambe:

- alibi, dejanje je storil nekdo drug;
- nesrečen primer, samomor;
- neprevidnost, silobran, afekt;
- insceniranje dejanja ali posameznih elementov.

¹¹ Vodinečič, 1985, s. 261.

¹² Prav tam, s. 261.

¹³ Belkin, cit. po Vodinečič, 1985, s. 259.

¹⁴ Burdanova, s. 57.

¹⁰ Več o pojmu in uporabi verzij glej Maver, 1988, s. 202—216.

V naši raziskavi smo ugotovili naslednje najbolj tipične verzije obrambe pri umorih:¹⁵

— popolno zanikanje dejanja (odsotnost na kraju dejanja oz. sklicevanje na alibi);

— zanikanje kaznivosti dejanja (sklicevanje na skrajno silo, silobran, zmoto, neprištevnost ipd.);

— priznanje dejanja, toda zmanjševanje teže in pomena (milejša pravna kvalifikacija, olajševalne okoliščine);

— priznanje enega dejanja pa zanikanje drugega, za katerega je prav tako utemeljen sum ipd.

Pri vlomih so bile tipične verzije obrambe:¹⁶

— zanikanje tako posesti ukradenih predmetov kot tudi izvršitve kaznivega dejanja;

— priznanje posesti predmetov, vendar zanikanje kaznivega dejanja (predmete je kupil, našel, podarili so mu jih ipd.);

— sklicevanje na dejavnosti drugih udeležencev in zmanjševanje svoje vloge pri dejanju;

— priznanje z navajanjem olajševalnih okoliščin in prošnja za nizko kazen;

— priznanje nekaterih dejanj in zanikanje drugih itd.

Pri posilstvih sta značilni predvsem dve tipični verziji:¹⁷

— popolno zanikanje dejanja (sklicevanje na alibi) in

— sklicevanje na pristanek žrtve oz. zanikanje uporabe sile ali grožnje.

Pri ropih pa smo našli na naslednje tipične verzije:¹⁸

— zanikanje prisotnosti na kraju dejanja (alibi);

— zanikanje kaznivega dejanja, vendar priznavanje družjenja z žrtvijo (žrtev sploh ni imela denarja, podala je lažno prijavo);

— zanikanje kaznivosti (ni bila uporabljena sila, oškodovanec je sam dal denar);

— zanikanje kazenske odgovornosti (neprištevnost storilca, ni bilo naklepa);

— priznanje s sklicevanjem na olajševalne okoliščine, ipd.

Strinjamo se s stališči sovjetskih avtorjev, da je proučevanje tipičnih verzij obrambe pomembno za izboljšanje preiskovanja. Poznavanje glavnih strategij in taktike zagovora je pomembna

zlasti za ukrepanje na zgodnjih stopnjah preiskovanja (prvi ukrepi v okviru predkazenskega postopka, prvi razgovor z domnevnim storilcem, ogled kraja dejanja), kajti tedaj se v praksi marsikdaj spregledajo določena dejstva, ki postanejo pomembna šele z vidika tipičnih verzij obrambe. V tem smislu imajo tipične verzije predvsem metodološki pomen, da usmerjajo dejavnost preiskovalcev v preverjanje tistih okoliščin, ki bodo v osredju zagovora obdolženca, in jih kasneje ne bi bilo mogoče več preveriti.

Praktičnih primerov, ki ilustrirajo takšen tip napak in potrjujejo pomen poznavanja in upoštevovanja tipičnih verzij obrambe je veliko. Zapisani so v literaturi (zlasti v delih znanih advokatov npr. Filote in Guberine) ali pa jih poznajo praktiki, za vse pa je značilno, da pomenijo nepopravljivo napako preiskovalcev.

Tipične verzije obrambe so pomembne za apercipijo dejstev pri opravljanju ogleda (nekatera dejstva in dokazi se pokažejo kot pomembni v luči določene obrambne verzije, sicer pa ne — glej primer, ki ga citira Zupančič o preiskovalnem sodniku, ki je spregledal prstne sledove na ustju puške, kasneje pa se je obdolženec skliceval na silobran),¹⁹ za informativni razgovor z občanom ali za zaslišanje, še bolj pa za usmeritev celotnega preiskovanja, se pravi za načrtovanje preiskovalnih in operativnih ukrepov.

Glede na našo temo so tipične verzije obrambe važne za pripravo na zaslišanje oz. informativni razgovor z osumljencem ter izdelavo ustrezne taktike. Preiskovalec, ki je seznanjen s tipično verzijo zagovora domnevnega storilca, se bo nanjo ustrezno pripravil in uspešneje reagiral na izjave zaslišanega. (Pri tem gre v nekem smislu že za vprašanje refleksivnega mišljenja in problem teorije iger, o čemer bomo več spregovorili na drugem mestu, zato ga tukaj ne načenjamo podrobneje.) Poleg tega bo znal postavljati vprašanja tako, da bo onemogočil storilcu kasnejše izgovarjanje, da ga nihče o tem ni vprašal, da je pozabil, ipd. Tipične verzije obrambe so v vsakem primeru izjemno pomemben element vsake priprave in izvedbe zaslišanja, in kar težko je verjeti, da jim pri nas doslej nismo namenjali nikakršne pozornosti. Tudi v tem delu bomo le na splošno in z nekaterimi primeri prikazali njihovo vlogo, naravo in pomen, za pravo uporabo v postopku preiskovanja pa bi bilo potrebno opraviti podrobne raziskave,

¹⁵ Maver, 1988 b, s. 164.

¹⁶ Prav tam, s. 172.

¹⁷ Prav tam, s. 160.

¹⁸ Prav tam, s. 177.

¹⁹ Zupančič, 1981, s. 57.

ki bi na podlagi velikega števila razčlenjenih zagovorov domnevnih storilcev (tako tistih, ki so bili spoznani za krive kot tudi tistih, ki so bili oproščeni ali zoper katere je bil postopek ustavljen) prikazali tipične verzije obrambe pri posameznih vrstah kaznivih dejanj, v posameznih vrstah preiskovalnih (dokaznih) situacij, ali posameznih tipih storilcev.

4. Verzije obrambe in preiskovalna situacija

Utemeljeno je pričakovati, da bo domnevni storilec izbral takšne obrambne verzije oz. strategijo in taktiko zagovora, ki bo (vsaj po njegovem mnenju) najuspešnejša v konkretni preiskovalni situaciji. Pri tem je lahko v zmoti (situacijo napačno ocenjuje — nenamerno ali zaradi ustrezne taktike zasliševalca), lahko je nesposoben oceniti preiskovalno situacijo, ali pa vseh pomembnih dejstev za oceno situacije ne pozna. Kakorkoli že, v tipičnih preiskovalnih situacijah se pojavljajo tipične obrambne verzije. Tipizacija pa omogoča algoritmizacijo in s tem olajšuje delo preiskovalcem pri opravljanju razgovora ali zaslišanja.

Preiskovalno situacijo smo opredelili kot vsa dejstva in dokaze oziroma vse informacije, ki so v nekem trenutku znane ali dostopne preiskovalcem in so kakorkoli povezane s preiskovanim dogodkom (kaznivim dejanjem), ne glede na to, ali so zbrane s procesnimi, operativnimi ali drugimi dejanji. Gre torej za celoto podatkov o kaznivem dejanju, storilcu in drugih okoliščinah, ki so pomembne za preiskovanje in so na voljo vsem, ki v preiskovanju v danem trenutku sodelujejo.²⁰ Preiskovalna situacija je vez med objektivno danimi dejstvi in subjektom preiskovanja oziroma med nalogami, ki jih je treba rešiti in načini njihovega reševanja. Pri vsakem informativnem razgovoru (neformalnem zaslišanju) ali formalnem zaslišanju so preiskovalci ali sodniki v določeni preiskovalni situaciji in ukrepajo v skladu z njenimi značilnostmi.

O preiskovalni situaciji je torej mogoče govoriti predvsem z vidika organov preiskovanja in sojenja. Te situacije pa z druge strani ocenjuje domnevni storilec. Ta je lahko negotov, ker ne ve, katere dejstva so preiskovalcem znana, kakšni dokazi so zbrani, katere priče so že izpovedale, kaj so povedale ipd. Tako je mogoče govoriti o preiskovalni situaciji, in domnevni pre-

iskovalni situaciji kot jo ocenjuje storilec. Nejasnost preiskovalne situacije je večja v začetnih fazah preiskovanja, zlasti v predkazenskem postopku, manj pa v predhodnem postopku, ko je preiskovalni sodnik dolžan sporočiti zaslišanemu česa je obdolžen in katere podlage za sum so zoper njega podane (218. čl. ZKP), zato zaslišani bolj ali manj ve, kaj je preiskovalcem znanega. Najbolj se preiskovalna situacija in domnevna preiskovalna situacija skladata na glavni obravnavi, ko je obtoženi soočen z vsemi dokazi zoper sebe. Tedaj je nejasnost najmanjša, čeprav se ocena situacije seveda lahko pri posameznih udeležencih (tožilcu, zagovorniku, obtožencu, sodniku ipd.) docela razlikuje.

Iz takšnega zornega kota je preiskovalna situacija pri razgovoru in zaslišanju podobna situaciji pri nekaterih vrstah iger, kjer prav tako lahko različno ocenjujejo položaj in ukrepajo v skladu s tem. Nasprotnika (npr. pri šahu) ocenjujeta dano situacijo, lastne možnosti in možnosti nasprotnika za zmago in ukrepata v skladu s svojimi predvidevanji in znanjem. Zato ni presenetljivo, da nekateri kriminalisti in sodni psihologi uvajajo v kriminalistiko tudi elemente teorije iger. Takega mnenja je tudi Ratinov, ki piše: »Če gre za boj npravstvenih načel, značajev in intelektov preiskovalca in v kaznivem dejanju udeleženi oseb, je mogoče reči, da preiskovanje v določenem smislu vsebuje različne tipe igralnih situacij. To pa daje principiелno možnost uporabe nekaterih elementov teorije iger v preiskovalni taktiki.«²¹

Ni mogoče zanikati, da je zaslišanje domnevnega storilca največkrat konfliktna zadeva, da gre za spor, za psihološki boj dveh oseb, ki skušata doseči vsak svoj cilj (preiskovalec pridobiti obremenilno izjavo, storilec prikriti zanj neugodna dejstva) in pri tem ravnata v okviru nekkih (pravnih, etičnih) pravil, zato je mogoče primerjati takšno situacijo s položajem pri nekaterih igrah. Prav gotovo so posamezna spoznanja iz taktike teorije iger uporabna tudi pri zaslišanju storilca, vendar pa imajo situacije pri tem preiskovalnem ali operativnem dejanju svoje značilnosti, ki jo razlikujejo od iger.

Predvsem je upravičen ugovor, da imata pri igri (npr. šahu) oba udeleženca enak položaj, da je rezultat odvisen izključno od njunega znanja in sposobnosti, medtem ko ima pri zaslišanju ena stran dosti večjo moč (zlasti v pred-

²⁰ Maver, 1988, s. 66.

²¹ Ratinov, 1970, s. 185.

kazenskem postopku), zato ni mogoče govoriti o enakovrednosti udeležencev. Državna polnomočja, prisilna sredstva, kazni ipd., ki jih lahko uporabijo (četudi zakonito) preiskovalci ali sodišče, poznavanje kriminalistične taktike in prava, vse to pomeni premoč nad zaslišanim. Zato prave enakovrednosti pri tej vrsti boja ni, čeprav ima tudi domnevni storilec svoje prednosti, predvsem pozna dejanje, ki ga preiskovalec še ne in zato tipa v neznanu.

Druga razlika med preiskovanjem (zaslišanjem) in igro je v pravilih, ki urejajo boj med udeleženci in v samem cilju. Cilj je pri igri jasen: zmaga; pri zaslišanju je cilj manj jasen, kajti preiskovalec ne ve zagotovo, ali ima pred seboj zares pravega storilca in ali je njegovo delo sploh pravilno usmerjeno. Negotovost cilja (vsaj za preiskovalce) je torej posebna lastnost preiskovanja v primerjavi z igrami. Podobno je tudi glede pravil igre in preiskovanja. Pri igri so pravila jasno določena in kdor jih krši, izgubi igro. Pri zaslišanju pravila niso znana obema stranema v enaki meri, meje so spremenljive in dostikrat nejasno določene, kršitev pa pogosto ni ustrezno sankcionirana. Ne nazadnje je psihološka situacija pri preiskovanju docela drugačna kot pri igrah, kjer vendarle ne gre za vitalne interese ene stranke (osumljenca, obdolženca), zato ji tudi to daje poseben značaj.

Podobnost med igro in zaslišanjem pa je znana v miselni dejavnosti nasprotnikov, v t. i. refleksivnem mišljenju, ko nasprotnika želita »spregledati« drug drugega, ugotoviti, koliko ve nasprotnik, ali v določenem trenutku blefira (npr. pri igrah s kartami), ali ga skuša spraviti v past, in ugotoviti, kako bo ravnal v določeni situaciji, ali bo na potezo odgovoril s predvideno dejavnostjo ali pa čisto drugače in podobno. Prav to vživljanje v nasprotnika, in v to, kako razmišlja, je značilnost tako zaslišanja kot tudi iger, zato je tovrstna spoznanja teorije iger mogoče prenesti z določenimi pridržki tudi na področje taktike zaslišanja.

Že prej smo omenili, da se pri zaslišanju domnevnega storilca lahko pojavijo različne preiskovalne situacije. Večinoma so konfliktne značaja, ker se interesi preiskovalcev in storilcev ne ujemajo, lahko pa so tudi nekonfliktne, če gre za istovrstne interese. Ker ne gre vedno za eno ali drugo skrajnost, bi situacije lahko razdelili na strogo konfliktne, blažje konfliktne in nekonfliktne. Od vrste situacije je namreč odvisna tudi strategija storilca.

4.1. Strogo konfliktna situacija

Značilnost strogo konfliktnih situacij je popolno nasprotje interesov udeležencev. Storilec hoče ostati neodkrit in si prizadeva, da resnica o dejanju ne bo prišla na dan. Preiskovalci (ali sodišče) pa želijo dobiti priznanje ali druge neovrgljive dokaze o krivdi zaslišane. Nasprotje interesov je očitno, prav tako tudi cilji enega in drugega udeleženca. V teh situacijah je prav zares mogoče govoriti o boju (ne sicer fizičnem, pač pa psihičnem, intelektualnem ipd.), zato tudi o strategiji in taktiki obeh udeleženih strani. »Ni slučajno, da se s pojmom taktike srečujemo le v tistih vrstah dejavnosti, za katere je značilen dvostranski načrtni boj,« piše Ratinov.²²

Ratinov razlikuje pri vsakem konfliktu (torej tudi v konfliktni situaciji pri zaslišanju) dve strani: zunanjo in notranjo. Z **zunanje strani** je konflikt realno nasprotje dveh sil, nasprotujoče si ravnanje dveh udeležencev preiskovanja, ki poteka v pravni obliki kazenskega postopka. Z **notranje strani** pa je konflikt: prvič, odnos dveh informacijskih sistemov, dveh subjektov, ki sprejemata, oddajata in uporabljata informacije drug od drugega, in drugič, dvostransko reševanje medsebojno povezanih miselnih nalog, ki ležijo v temeljih vedenja nasprotnikov in predstavljajo vsebino boja.²³

Strogo konfliktna situacija ima torej dosti elementov boja in sicer tako na intelektualnem kot tudi psihološkem in informacijskem področju. Strategije obrambe, ki jih uporabljajo domnevni storilci v strogo konfliktnih situacijah, so različne, vse pa imajo isti namen: popolnoma zavrniti obtožbo. Tu ni kompromisa: priznati nekaj, zmanjšati težo dejanja, opravičevati se, iskati olajševalne okoliščine in podobno. Domnevni storilec trdi, da dejanja ni storil in se pri tem sklicuje na alibi, na pomanjkanje dokazov, ali pa povsem brez argumentacije zavrača obtožbo (razloge za sum).

Za tovrstne položaje ni nujno značilno pomanjkanje informacij, se pravi pomanjkanje zanesljivih dejstev in dokazov, ki bi obremenjevali storilca. Včasih se namreč zaslišani vztrajno in neutemeljeno brani in zavrača povsem zanesljive in nesporne dokaze. Tudi tedaj obstaja strogo konfliktna situacija, ki jo je potrebno razrešiti in odstraniti konflikt. Bolj pogoste pa so konfliktne situacije na začetnih stopnjah preiskovanja, ko je zanesljivih dokaznih in opera-

²² Prav tam, s. 185.

²³ Prav tam, s. 186.

tivnih informacijah še malo in je storilec trdno prepričan, da mu kaznivega dejanja organi odkrivanja in pregona ne bodo mogli dokazati, zato vztraja pri popolnem zavračanju vseh obtožb.

Strogo konfliktna situacija je pogosta zlasti pri poklicnih storilcih in storilcih-povratnikih, kjer ni toliko pomembno osumljenca odkriti, temveč mu dokazati krivdo. To pa je ob pomanjkanju ali odsotnosti materialnih dokazov zelo težko, zato osumljeni vztrajno zanika dejanje in je situacija strogo konfliktna. To lepo opisuje Letkemann v svoji knjigi »Crime as work«, kjer med drugim pravi: »Osrednja skrb amaterskega storilca je, da ga ne odkrijejo, poklicnega storilca pa, da ga ne obsodijo. Izkušenemu storilcu je vseeno ali policija ve, da je on izvršil določeno dejanje, važno je le, da nima ničesar v rokah zoper njega, se pravi ničesar, kar bi bilo lahko dokaz na sodišču.«²⁴

To po drugi strani pomeni, da je strogo konfliktna situacija s pomanjkanjem materialnih dokazov pri izkušenih storilcih pogosta v vseh fazah postopka, medtem ko je pri priložnostnih storilcih in amaterjih bolj izražena v kazenskem, manj pa v predkazenskem postopku. Priložnostni storilec se namreč v samem začetku preiskovanja, ko je odkrit, še ne zaveda docela posledic svojih izjav, zato je pripravljen tudi priznati dejanje, kasneje v formalnem delu postopka, ob prisotnosti in nasvetih odvetnika pa dejanje zanika in situacija postane zopet strogo konfliktna. To pa je seveda le splošna značilnost, ki ne velja nujno v vseh primerih. Lahko je namreč tudi obratno: domnevni storilec kriminalistom trdovratno zanika, da je storil dejanje in s tem ustvarja strogo konfliktno situacijo, kasneje pa se premisli, spoznava svoj položaj in dejanje prizna.

Strogo konfliktna situacija je mogoče odpravljati in razreševati na več načinov. O tem govori kriminalistična taktika. Omenimo naj le, da gre za taktiko, ki porazi nasprotnika bodisi v logičnem, psihološkem ali informacijskem smislu, zmanjša njegovo sposobnost in voljo do odpora in s tem vpliva na odpravljanje konflikta.

Prav pri strogo konfliktnih situacijah se pojavljajo glavni problemi in zagate ob zbiranju operativnih in dokaznih informacij. Informacijski primanjkljaj namreč ne omogoča preiskovalcem, da bi bili zares prepričani v krivdo osumljenca, njihovo delo temelji bolj ali manj

na domnevi, zato se zastavlja vprašanje verodostojnosti danih izjav: ali osumljeni govori resnico, ko pravi, da dejanja ni storil? Še bolj se omenjena zagata pokaže na naslednji stopnji kazenskega postopka, v preiskavi in na glavni obravnavi. Tedaj zopet nastopi konfliktna situacija (ali še ostaja) in domnevni storilec se sklicuje na izsiljenost izvedbe v predkazenskem postopku, na nesporazume ipd. Če je po eni strani res, da so izpovedbe storilcev na začetku postopka, ob šoku, ki ga zanje pomeni odkritje (in tudi odpravlja konfliktno situacijo), bolj resnične kot v nadaljnjem postopku, je po drugi strani tudi res, da so včasih takšna priznanja izsiljena in neresnična, zato za sodišče tudi sporna. Nedvomno ostaja prav ta dilema najpomembnejši problem kazenskega postopka v primeru konfliktnih preiskovalnih situacij.

Strogo konfliktna situacija in z njo povezana strategija ter taktika zagovora in zasliševanja se seveda lahko tekom postopka spreminja bodisi da nastane šele v preiskavi ali na glavni obravnavi bodisi da obstaja v predkazenskem postopku, in se kasneje spremeni v blažje konfliktno ali nekonfliktno situacijo. Del pričujoče naloge smo namenili prav spreminjanju izjav domnevnega storilca med postopkom in s tem tudi spreminjanju situacij iz ene oblike v drugo.

4.2. Blažje konfliktna situacija

V preiskovanju, še bolj pa med sojenjem, pa poleg strogo konfliktnih nastajajo tudi delno konfliktni položaji. Gre za primere, ko domnevni storilec ne zanika samega dejanja, temveč le nekatere njegove elemente ali posamezne okoliščine v zvezi z dejanjem. Tedaj ni mogoče govoriti o strogem in popolnem nasprotju interesov, marveč le o delnem neskladju. Tako se npr. zgodi, da storilec prizna dejanje, vendar trdi, da ga je storil v neprištevnem stanju, v samoobrambi, da obstajajo posebne olajševalne okoliščine, da ga je žrtev pripravila do dejanja ipd. Spor ostaja, vendar ne gre za popolno protislovje ali nasprotje v stališčih strank v postopku, potrebno je razčistiti le posamezne elemente izjave domnevnega storilca.

Seveda je takšna situacija za preiskovalce in sodnike ugodnejša, kot strogo konfliktna, toda včasih vendarle nič manj enostavna za razreševanje. Tako npr. storilec priznava dejanje in številne elemente v zvezi z njim, trdovratno in vztrajno pa zanika posamezne okoliščine. V tovrstnih primerih je mogoče dvoje: ali je trdi-

²⁴ Letkemann, s. 30.

tev resnična in je stanje dejansko tako kot trdi domnevni storilec, ali pa se vztrajno oprijema olajševalne okoliščine oziroma iz drugih razlogov ne želi povedati resnice o kritični stvari. Delno konfliktna situacija je tako lahko primerno sredstvo za preverjanje resničnosti izjav domnevnega storilca.

Delno konfliktna situacija lahko nastane tudi iz drugih razlogov: storilec je glede posameznih dejstev v zmoti, ne da bi se tega zavedal; preiskovalci ali sodišče lahko napačno ocenijo stanje; lahko so v zmoti priče, ki trdijo drugače kot domnevni storilec ipd. Sodna praksa in praksa preiskovanja dostikrat težita k temu, da se takšna manjša neskladja spregledajo kot nepomembna, ali da se ne ravna v skladu z načelom »in dubio pro reo« ter se vzamejo dejstva kot dokazana, čeprav niso, kot dokaz pa navajajo storilčevo splošno priznanje dejanja.

Strategija in taktika storilčeve obrambe je v delno konfliktnih situacijah usmerjena v pridobivanje delnih koristi in zasledovanje manjših ciljev: omilitev teže dejanja, prevalitev dela odgovornosti na žrtev, sostorilca, napeljevalca ali pomagača, iskanje olajševalne okoliščine in podobno. To pomeni za storilca tudi lajšanje vesti in racionalizacijo kot zavestni ali podzavestni psihološki mehanizem. Kriminalisti ugotavljajo, da je delno priznanje marsikdaj predhodna stopnja popolnega priznanja. Roso omenja v zvezi s fazami priznanja kaznivega dejanja tudi »prvo nepopolno verzijo priznanja«, ²⁵ ki je uvod v pravo priznanje. S stališča preiskovalnih situacij in strategije obrambe to pomeni prehod iz strogo konfliktno v blažje konfliktno situacijo in končno (ob priznanju), v nekonfliktno situacijo. To je pomembno za izbiro taktike razgovora oz. zaslišanja.

4.3. Nekonfliktna situacija

Nekonfliktne situacije so zlasti v začetnih fazah preiskovanja zelo redke. Pomenijo namreč, da so interesi preiskovalcev in domnevnih storilcev povsem enaki, zato nasprotja in konflikta ni. Gre za skladnost ciljev in stališč, domnevni storilec želi, da sta dejanje in storilec odkrita, prav to pa hočejo tudi organi odkrivanja, pregona in sojenja. Ob tem so situacije lahko različne. Storilec se sam prijavi organom odkrivanja, še predno ti sploh zvedo za dejanje, ali za osumljenca samega. Takšni primeri so znani iz kriminalistične prakse, botruje pa jim sto-

rilčevo kesanje, slaba vest, obžalovanje, nesrečno naključje, včasih tudi strah, da bodo tako ali tako odkriti, pa nagovarjanje sorodnikov ali prijateljev naj prijavijo dejanje ipd. Samoprijave so pogoste predvsem pri hujših kaznivih dejanjih (umor, huda telesna poškodba, prometne nezgode s smrtnim izidom in pobegom) priložnostnih oz. enkratnih storilcev, kajti samo dejanje pomeni zanje izjemno psihično obremenitev, ki terja sprostitev tudi s samoprijavo in priznanjem dejanja. Ne gre izključiti tudi možnosti, da se storilec zelo pozno, tudi več let po dejanju vendarle odloči in se prijavi organom odkrivanja in pregona (glej omenjeni primer prijave za umor na železniški postaji.

Do popolnega priznanja dejanja pa lahko pride tudi kasneje, ko je domnevni storilec že odkrit, vendar organom odkrivanja in pregona še ni povsem jasno, da je res on storilec. Tudi tedaj se namreč s podobnimi razlogi, kot v zgoraj navedeni situaciji, storilec lahko odloči za popolno in odkrito priznanje. Tu je bilo vendarle potrebno uvodno delo organov za notranje zadeve, da so do osumljenca prišli, zato ni mogoče govoriti o nekonfliktni situaciji že od samega pričetka preiskovanja. Storilec se odloči za priznanje šele tedaj, ko je odkrit, ko sodi, da je zanj vse izgubljeno (čeprav objektivno gledano morada ni tako, saj ni materialnih ali osebnih dokazov), ko je prestrašen in zato pripravljen priznati, ali ko oceni, da je priznanje v dani situaciji zanj najboljša rešitev (da si očisti vest, ali zaradi pričakovanja milejše kazni, ali celo odpustitve kazni). Takšne nekonfliktne situacije, ko pravzaprav ni več mogoče govoriti o obrambni strategiji domnevnega storilca, se pojavljajo tudi v kasnejših fazah postopka, v preiskavi ali na glavni obravnavi.

Samoovadba ali priznanje dejanja ne pomenita zmeraj tudi povsem nekonfliktne situacije, kajti storilec včasih vendarle želi določene podrobnosti zase (npr. pravi motiv za dejanje, ravnanje žrtve ipd.), zato glede teh ostaja situacija še naprej konfliktna. (Primer za takšno ravnanje daje Veljko Guberina: storilec je priznal dejanje in v celoti opisal način storitve in druge okoliščine v zvezi z dejanjem, zamolčal pa je dejstvo, da ga je žrtev izzvala s hudimi žalitvami njegove matere, kar pa je storilec želel preiskovalcem, sodišču in domačim prikriti, čeprav je bilo to dejstvo njemu v korist, ker je iz njega sledila milejša kvalifikacija dejanja.)²⁶

²⁵ Roso, 1986, s. 536.

²⁶ Guberina, s.

Zgodi se torej, da situacija ni konfliktna glede same izvršitve dejanja, pač pa le glede posameznih okoliščin, ki pa jih ravno zaradi navidezne nekonfliktnosti in jasnosti primera, lahko toliko prej spregledamo in ne ugotovimo.

Ni pa mogoče prezreti in spregledati tudi t. i. lažnih nekonfliktnih situacij, kjer je skladnost interesov udeležencev predkazenskega in kazenskega postopka le navidezna. Domnevni storilec prizna dejanje (ali celo sam prijavi kaznivo dejanje in sebe kot storilca), čeprav ga v resnici ni storil. Tako nastane kvazi nekonfliktna situacija, ki lahko zavede preiskovalce, če ji ne namenijo dovolj pozornosti in je ne preverjajo. Motivi za lažno priznanje so različni (ščitenje druge osebe, psihopatološki motivi, želja po senzaciji itd.) in jo podrobneje obravnava kriminalistična literatura.

Celoten postopek preiskovanja in sojenja je torej mogoče pojmovati tudi kot prehajanje ene preiskovalne situacije v drugo, pri čemer vrstni red situacij in obrambe nikakor ni v vseh primerih enak. Lahko gre za prehod iz konfliktno v nekonfliktno ali delno konfliktno situacijo, ali obratno, iz nekonfliktno v delnokonfliktno in konfliktno, ali pa se faze menjajo, ker storilec najprej dejanje prizna, ga nato zanika, pa delno prizna in zopet zanika, pač glede na dokaze, ki so na voljo, njegovo oceno situacije in uspešnosti obrambe.

Zaključek

V tem prispevku, ki je del širše raziskave Inštituta za kriminologijo, smo želeli prikazati in predstaviti nekatere nove pojme v slovenski kri-

minalistiki, zlasti pojem strategija in taktika obrambe domnevnih storilcev ter tipične verzije obrambe. S tega zornega kota se namreč pri nas doslej še nismo lotili razčlenbe izjav osumljencev in obdolžencev in ugotavljali njihov pomen za izbiro taktike in tehnike zaslišanja, čeprav so za to prav gotovo pomembne.

Zlasti v Sovjetski zvezi so dosti načrtneje pristopili k proučevanju strategije zagovora domnevnih storilcev in tipičnih verzij obrambe ter na tej podlagi izdelali napotke in algoritme za zaslišanje. V naši raziskavi smo sicer pregledali določeno število kazenskih zadev ter na splošno dobili potrditev za obstoj tipičnih verzij obrambe pri kaznivih dejanjih umora, rop, posilstva in vloma, toda potrebno bi bilo še mnogo podrobnejše proučevanje na večjem številu in ustrezno izbranemu vzrocu kazenskih zadev. Naleteli smo na različne vrste preiskovalnih situacij (konfliktno, nekonfliktno in delno konfliktno), različno strategijo in taktiko zagovora, kakor tudi različne tipične verzije obrambe, ki so bile medsebojno povezane in soodvisne, zato so upravičene hipoteze, ki smo jih postavili v pričujočem članku.

Strategijo obrambe in tipične verzije zagovora domnevnega storilca je potrebno navezati na ustrezno taktiko zbiranja obvestil od občanov in zaslišanja obdolženca, saj je le tako mogoče doseči zastavljeni cilj, tj. spoznati resnico o dejanju na dopusten, zakonit in hkrati učinkovit način zaslišanja. Več bomo o spreminjanju strategije in taktike obrambe domnevnih storilcev, vrstah izjav in njihovem pomenu za dokazni postopek, spregovorili v naslednjih številkah revije.

UPORABLJENA LITERATURA:

1. Burdanova, V.-S.: Tipične versii zaščity i ih proverka po delam ob ubistvah i tjažkyh telesnyh povreždenijah. V: *Algoritmy i organizacija rešenij sledstvennyh zadač* Izd. Irkutskogo universiteta, 1982, s. 56—59.
2. Lettkeman, P.: *Crime as work*. New Jersey, Prentice Hall 1983, s. 182.
3. Maver, D.: Domnevni storilec kot vir operativnih in dokaznih informacij, *RKKK Ljubljana* 39 (1988) 3, s. 198—209.
4. Maver, D.: *Kriminalistični spoznavni proces*. Ljubljana, Uradni list, 1988.
5. Ratinov, A. R.: Teorija refleksivnyh igr v priloženi k sledstvennoj praktiki. *Pravovaja kibernetika*. Nauka, Moskva 1970, s. 185—197.
6. Roso, Z.: Priznanje krivičnog djela kao psihološki fenomen u taktici ispitivanja. *Priručnik* 1986/5, 6, s. 465—477, 534—543.
7. Roso, Z.: *Informativni razgovor i intervju*. Informator, Zagreb 1988, s. 256.
8. Vodinelič, V.: *Kriminalistika: otkrivanje i dokazivanje*. Skopje 1985.
9. Vodinelič, V.: Dokazna vrijednost poricanja u krivičnom postupku. *JRKKP*, 1987/1, s. 46—85.
10. Zupančič, B.: *Criminal Law: The Conflict and the Rules* dokt. disertacija, New York 1981.

UDC 343.985.3:343.144
343.131.5

Defence Strategy of Suspects

Darko Maver, LL. D., Associate Professor of Criminalistics, Institute of Criminology, Ljubljana

The terms »defence strategy« of suspects and defendants, and »typical versions of defence« have been only rarely used in criminalistics. Practice has revealed however that in the interrogation of suspects a certain technique of defence or a particular strategy and tactics nevertheless exists, which depends on the nature of the situation in which the person interrogated finds himself (severe or mild conflict or non-conflict situation), on available evidence (number and kinds of collected pieces of evidence) as well as on the personality and psychological characteristics of the subjects interrogated. With regard to the type of criminal offence and investigation situation different »typical versions of defence« can be distinguished. They

can be changed during the proceedings and trial. The interrogators can use these versions to select the most effective tactics for interrogation. Study of the methods, contents and modification of the suspect's pleading in presentence investigation and during the criminal trial in criminal offences of homicide, robbery, rape and burglary has confirmed the hypothesis about the existence of typical versions of defence and its basic strategies. More detailed and complex research into the characteristics and modification of the suspect's pleading in various types of criminal offences and their connection within interrogation tactics will, however be, necessary in future.